

РЕЦЕНЗИЯ

по

КОНКУРС ЗА ПРОФЕСОР В ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ
2.4. РЕЛИГИЯ И ТЕОЛОГИЯ (ХРИСТИЯНСКА АПОЛОГЕТИКА),
ДВ бр. 48/28.06.2022 г., за нуждите на Богословски факултет
на СУ „Св. Климент Охридски“, катедра „Систематическо богословие“
от проф. д-р Иван Христов, Богословски факултет, р-л на катедрата
e-mail: ichri@theo.uni-sofia.bg,
Регистриран в РАС на НАЦИД по чл. 2б, ал. 2 от ЗРАСРБ под № 13130
Единствен кандидат: доц. д-р Димо Кръстев Пенков

Като председател на научното жури имам честта и удоволствието в началото на моята рецензия да представя кандидата и данните за процедурата.

I. Данни за кандидата

Научната и преподавателска дейност на доц. д-р Димо Кръстев Пенков в Богословски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ започва преди двадесет и осем години – през 1994 г., когато той става хоноруван асистент. През 1999 г. той защитава дисертация на тема „Религиозно-философските възгледи на Стоян Михайловски (1856 – 1927)“ с научен ръководител: проф. д-р Николай Маджуров и две години по-късно е избран за асистент, а през 2004 г. – за главен асистент. През 2009 г. протича неговата хабилитационна процедура за доцент.

Научната дейност на Димо Пенков през изминалите години има за резултат 36 публикации, от които 4 монографии, 29 статии, а също 1 учебно помагало и 1 богословски речник (в съавторство). Той е взел участие в 10 проекта на СУ „Св. Климент Охридски“. Последните два от тях е пропуснал да отрази в системата „Авторите“, но като ръководител на тези проекти имам пълното право да коригирам неговия пропуск в рецензията си. Представената справка показва, че трудовете, с които Димо Пенков участва в конкурса, имат 18 цитирания в български и международни издания.

Колегата Пенков е упражнил научно ръководство на 14 магистри и 7 докторанти, от които 3 текущи и 4 успешно защитили дисертационните си трудове.

II. Данни за процедурата

Настоящата процедура за професор е открита със заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ № РД 38-497/22.08.2022 г. по предложение на ФС на Богословски факултет (Протокол № 11/30.06.2022 г.) за нуждите на катедра „Систематическо богословие“. В заповедта се определят параметрите на процедурата и съставът на научното жури. На своето първо заседание журито прецени, че единственият кандидат доц. д-р Димо Кръстев Пенков убедително отговаря на условията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и ПУРПНСЗАДСУ. Представената от него справка за изпълнение на минималните национални изисквания е с 870 т. в професионалното направление, като всички публикации са по тематиката на конкурса. Отчитайки представените доказателства, научното жури допусна до оценяване представената от доц. Пенков научна продукция в конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“ по професионално направление: 2.4. Религия и теология (Християнска апологетика).

На своето първо заседание научното жури избра за свой председател проф. д-р Иван Христов, а за рецензенти проф. д-р Валентин Канавров, проф. д-р Иван Христов и доц. д-р Светослав Риболов. На останалите членове беше възложено да изготвят писмени становища. Като срок за предаване на рецензиите и становищата беше определен 14.11.2022 г., а като дата за заключителното заседание – 2.12.2022 г. Всички срокове от това решение са спазени.

III. Описание на научните трудове

Доц. Пенков участва в конкурса с две монографии, една студия, дванадесет статии и едно учебно помагало. Като хабилитационен монографичен труд е представена книгата Философско-богословските аргументи на св. Йоан Дамаскин за съществуването на Бога (богословско-апологетично изследване). София: LIBRUM, 2022 (149 страници; ISBN-978-619-7690-01-9). Трудът е обсъден в катедра „Систематическо богословие“ с участието на петима хабилитирани, от които двама професори, и му е дадена положителна оценка. Той е оригинален и има приносен характер. Това е зряло изследване, резултат от многогодишни научни занимания. В него авторът издига на ново ниво проучванията си от

последните години. Главно достойнство на работата е ясното разграничение между философско-логическия пласт в учението на св. Йоан Дамаскин и неговото богословско съдържание. Доц. Пенков е избегнал изкушението да сведе това възлово светоотеческо учение до философските изразни средства, с които си служи и е съхранил неговия автентичен смисъл. Неговият труд е важен принос към изследванията в катедрата в областта на систематическото богословие.

Хабилитацията се състои от Предговор, увод, три глави, заключение и библиография. Добавен е и Индекс на имената и термините, който е важен за всяко научно монографично изследване.

Авторът ясно очертава приемствеността на своя труд с големите български богословие от предишните поколения и на този фон се откроява неговият оригинален принос.

В Предговора той определя значението на проблематиката за Божието битие и неговите доказателства за православно богословие. Използвани са базисни постановки от изследванията на архим. Евтимий (Сапунджиев), като те се осъвременяват в светлината на модерното православно богословие и предизвикателствата на съвременността. **Уводът** представя предисторията на доказателствата за Божието битие а античната мисъл, тяхната библейска основа и мястото им при светите отци. Тук авторът формулира изключително важната теза за интеграцията на логическия дискурс в богословски контекст, при което, по неговите думи, „Богословско-философската аргументация на св. Йоан Дамаскин, от една страна, използва достиженията на античната философия и култура по формален начин, а от друга, в чисто съдържателен план, отразява строго християнското разбиране за Бога (с. 17).“ Собствено казано, става дума не за „доказване“ (ἀπόδειξις), а за „показване“ (δείξις) на Божието битие. Авторът разграничава този подход от подхода на западната богословска традиция, която го разглежда постигане истината само със средствата на разума. В увода са поставя основната цел на изследването – да се разкрие творческият подход, отразил се върху съдържанието, спецификата и значението на аргументите за съществуването на Бога в догматичния свод на св. Йоан Дамаскин, като се проследят идейните влияния и се анализират космологичният, телеологичният и

историческият аргумент за съществуването на Бога в техния непосредствен богословско-апологетичен контекст. Определя се и методологията на изследването – това е сравнително-апологетичният метод. Към него за нуждите на изследователския анализ на места се добавя цяла серия от индуктивни и дедуктивни методи в съчетание с историко-догматическият метод.

В първа глава „Жизнен и творчески път на св. Йоан Дамаскин“ са дадени историческите и хронологичните параметри на темата. Авторът разказва накратко за живота на св. Йоан Дамаскин и представя неговото творчество заедно с идейните влияния, в контекста на които той е работил. От антична страна особено се отбелязва влиянието на Платон, Аристотел и неоплатониците. В богословски план авторът отбелязва влиянието на светите отци кападокийци и на Псевдо-Дионисий Ареопагит.

Втора глава „Божие битие – източник и онтологично основание на всичко съществуващо“ разглежда основните моменти в учението на св. Йоан Дамаскин за Бога. Централна идея, в която се проявява неговата принадлежност към светоотеческото Предание е, че цялото останало творение, заедно с човечеството са неотделими от Бога не само защото Той е техният Творец. Следователно връзката с Него не е единствено логико-каузална. Човекът и цялото творение са съотносими спрямо Триединния Бог преди всичко по друг начин, тъй като върху тях е положен Божественият отпечатък на Първосъздателя – те имат не само природно, но и духовно логосно основание. По такъв начин в човека е заложена вечна Логосна първооснова – тук е неговото духовно съдържание. Това негово достойние прави възможно едно удостоверяване за Божието битие, което не се свежда до логическото доказателство. Авторът е склонен напълно да отхвърли значението на „разсъждението“ (с. 53). Това безусловно се отнася до Божието същество. Наистина, „тълкуването му с помощта на понятия дава само „шифрована“ истина, то е „методът на изобразяванията“, защото реалността за която Той свидетелства, е абсолютно уникална и несъотносима към никаква мисловна система“ (пак там). По-сложно стои въпросът за познаваемостта на Божието битие. Авторът отстоява богословската позиция, според която думите на Господа (в превода на

Септуагинта) „Аз съм вечно Съществуващият“ разкриват, че в Бог „същността съвпада със съществуването“ (с. 57). От тук може да се тръгне в две коренно различни направления. На тази основа Тома Аквински (а заедно с него в продължение на векове и цялата западна традиция) преувеличава значението на рационалното богословие и допуска познание за Бога по същност. Колегата Пенков стои на православни позиции и напълно отрича подобно познание, но оттук и изобщо всяко рационално доказателство за Бога.

Трета глава „Философско-богословски аргументи за съществуването на Бога“ е посветена на съответните аргументи в учението на св. Йоан Дамаскин, като въз основа на вече защитената си в предишната глава позиция авторът избягва термина „доказателство“. Убедително е представена апологията, която прави Св. Йоан Дамаскин на вярата в Бога и се разглеждат основните аргументи за съществуването му: космологичният, телеологичният и историко-психологическият. Основен принос на хабилитационния труд е систематизирането и анализирането на тези аргументи в контекста на по-общия въпрос за отношението на вярата и разума.

В книгата авторът изразява своята конфесионална ангажираност, но намира правилния баланс и обективно представя различието между православната и западната позиция.

Останалата част от представената научна продукция на кандидата включва студии и статии, посветени на тематиката на конкурса. В тях той дава своя принос за изграждането на масив от съвременни научни разработки, които са ценен принос към православната апологетика и за нейното преподаване в нашите богословски школи. Тук отнасям неговите трудове за православните елементи в творенията на Иван Вазов, Стоян Михайловски и Фьодор Достоевски. От особена ценност са също така изследванията за човешката личност и нейното разкриване в принципите на светоотеческата персоналистична антропология. Не по-малко важни са и статиите, в които се представят основните истини на вярата, свързани с Божието битие, творението, изкуплението, Възкресението и т.н.

Казаното дотук характеризира доц. Пенков като завършен специалист в своята област, който е нужен на научното звено и има всички достойнства, за да

бъде избран за професор.

По мое мнение приносите в приложената от кандидата справка са формулирани коректно и съответстват на постигнатото от него.

Като ръководител на катедра „Систематическо богословие“, за чиито нужди е обявен конкурсът, изразявам своето удовлетворение за това че имаме достоен кандидат, който ще може да даде своя принос за по-нататъшното развитие на християнската апологетика – една от основните и най-важни дисциплини в Богословски факултет. Не мога да не бъда удовлетворен и от това, че в областта на систематическото богословие функционира пълноценна научна общност, която координира заниманията си около учението на св. Йоан Дамаскин. Членовете на катедрата са в основата на поредицата от двуезични издания на св. Йоан Дамаскин и научния апарат към тях. Те осъществяват съвместни научни изследвания вече по два проекта, към които ангажират също своите докторанти и постдокторанти, и по този начин дават по-високо измерение на своята преподавателска дейност. Важна роля в тези дейности има колежата Пенков.

Декларирам, че с доц. Димо Пенков нямаме свързани дейности и не попадаме в хипотезите на нормативните документи, определящи конфликт на интереси.

IV. Заключение:

Приведените данни свидетелстват за пълното съответствие на кандидата на законовите изисквания за заемане на научната длъжност „професор“. С оглед гореизложеното и във връзка с чл. 111 ал. (2) на ПУРПНСЗАДСУ изразявам своята положителна оценка и препоръчвам на уважаемите членове на Научното жури да допуснат доц. д-р Димо Кръстев Пенков до избор от Факултетния съвет за академичната длъжност „професор“ по професионално направление 2.4. Религия и теология (Християнска апологетика). Призовавам ФС при БФ на СУ „Св. Климент Охридски“ да му го присъди.

14.11.2022 г.

(проф. д-р И. Христов)